

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

на гл. ас. д-р Адриана Христова Миткова

за участие в конкурс за доцент по професионално направление

2.1. Филология (Социолингвистика на испанския език),

обнародван в ДВ, бр. 35/12.04.2013 г.

Включените в списъка 25 труда не са представяни за участие в други конкурси.

I. Монография (хабилитационен труд)

Жената и езикът в испанския социокултурен контекст. София, УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, с. 200.

Монографията, представена като хабилитационен труд, представлява първото в испанистиката изследване на взаимодействието между социалната полова идентичност, отношенията на вътрешногрупова солидарност и комуникативното поведение на жената в испанския социокултурен контекст. Механизмите за дискурсивно изграждане и укрепване на отношенията на групова солидарност са разгледани в рамките на единството на социокултурните и речевите аспекти на социалната женска идентичност.

Разкрита е природата и е проследена еволюцията на половете стереотипи, залегнали в основата на представата за мъжката и женската социална идентичност и на установения в испанската културна традиция модел за мъжки и женски комуникативен стил. Испанският социокултурен контекст е разгледан от динамична гледна точка – в посока от патриархалните стереотипни представи за образа на жената и нейното комуникативно поведение към съвременните обществени нагласи. За характеризиране на испанското национално и културноспецифично съдържание на понятията *мъжественост* и *женственост* са извършени: а) анализ на когнитивните структури и идеологическите модели на християнските религиозно-митологични системи, които са основополагащи за западноевропейското патриархално мислене; б) лингвокултурологичен анализ на най-разпространените стереотипни виждания за женската реч, присъстващи в някои устни фолклорни форми и в произведения на представители на испанската литература от Златния век; в/ обзорен преглед на испанския XX в. като представителен за еволюцията в обществените структури и отношения и в мисленето.

Трудът представлява приложение на концепциите на социалния конструктивизъм и теорията за социалната идентичност за изучаването на женския модел на речево поведение. В съгласие с постановките на конструктивизма половата идентичност се разглежда като социален конструкт, а не като предварително зададен социален параметър, т.е. като продукт на социалното взаимодействие – индивидът изгражда социалната си полова идентичност във взаимодействието си с други индивиди.

Отправна точка за изучаването на начините, по които социалната женска идентичност се актуализира в дискурсивните практики, е изграденият в рамките на социалния конструктивизъм интердисциплинарен подход, съчетаващ принципите и методите на някои научноизследователски направления с методи от качествен тип, които са насочени към обединяването на социалната и дискурсивната перспектива при изучаването на социолингвистичната вариативност – социалната антропология, етнографията на речта, интеракционната социолингвистика, анализът на дискурса, лингвистичната прагматика и стилистиката.

Извънезиковият контекст, в който протича комуникативното взаимодействие, е разгледан на две равнища – като макроконтекст (социокултурен контекст) и микроконтекст (социална ситуация). Социокултурният контекст обхваща социалната организация, социалните норми, културните традиции и стереотипи, идеологията и др., които са утвърдени и приети в дадена речева общност. Социалната ситуация представлява съвкупността от социалните фактори, които са значими за индивида в момента на комуникативното събитие – сферите на речево общуване, характеристиките на участниците в комуникативното взаимодействие и социалната дистанция между тях.

Чрез анализ на обширен корпус от записи на спонтанна разговорна реч и примери от женски дискуссионни интернет форуми и уебблогове са установени и систематизирани предпочитаните дискурсивни механизми за актуализирането на социалната полова идентичност. Обект на анализ е изборът на речеви стратегии на вежливост и на езикови средства за осъществяването им, насочени към постигане на идентификация с групата и изграждане и укрепване на отношенията на вътрешногрупова солидарност в процеса на социално взаимодействие.

Формулирано е заключението, че понятието женски комуникативен стил се отнася до културно установения модел за женско речево поведение. Чрез анализ на езиковите употреби в дискурса на жените в контекста на съвременната култура се

установява до каква степен те се придържат, доближават или отклоняват от представите за т.нар. женска реч.

II. Статии и студии

1. Трудове в областта на социолингвистиката и етнолингвистиката

Estereotipos del habla femenina en el refranero español. – *Paremia*, No. 16, Madrid, 2007, 89–97.

Въз основа на богат езиков материал в систематизиран вид са изведени закрепените в испанските пословици и поговорки стереотипни виждания и предразсъдъци по отношение на женската реч. Създаването и разпространението на тези стереотипи е вписано в контекста на патриархалните бит и култура. Стига се до заключението, че значителна част от тези схващания продължава да е здраво вкоренена в колективното съзнание на съвременното испанско общество

Особености в употребата на умалителни форми в женската реч. – *Език и литература. Оттатък Пиринеите*. София, Съюз на филолозите българи, 2010, 58–65.

Изложени са причините за относително по-честото присъствие на умалителни форми в женския тип речево поведение и са установени обичайните параметри на социалната ситуация, в която се вписва употребата им. След анализ на стилистичните и прагматичните функции на системно използваните умалителни форми се стига до заключението, че те служат за изразяване на положителна оценъчност (нежност, обич, умиление и др.) и за смекчаване на силата на някои илокутивни речеви актове (употреба на т.нар. *евфемистични диминутиви*). Поради тази причина те представляват ефикасно средство за създаване на обстановка на близост между участниците в комуникативното взаимодействие и инструмент за установяване на кооперативен тип общуване.

Влияние на фактора пол върху употребата на езикови средства с експресивна функция. – В: *Езици и култури в диалог. Традиции, приемственост, новаторство. Конференция, посветена на 120-годишната история на преподаването на класически и нови филологии в СУ „Св. Климент Охридски“*. София УИ „Св. Климент Охридски“, 2010, 166–172.

Обект на изследване са влиянието на пола в неговото социокултурно измерение върху търсенето на словесна експресивност и резултатът от съчетаването

на традиция и съвремие при съблюдаването на социолингвистичните норми на поведение в испанското общество. Специфичните предпочитания на двата пола по отношение на начините за изразяване на отношения, оценки, чувства и др. се наблюдават в ситуации на неформално общуване и при употребата на единици от различни езикови равнища.

Tabú y eufemismo en el habla femenina. – В: *Лузофонски отгласи. 15 години Португалска филология в СУ „Св. Климент Охридски“*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2012, 243–248.

Изтъкнати са разликите в процеса на социализация на двата пола и във възпитателните практики, довели до обособяването на модели на поведение, нагласи и морални норми, които обуславят значително по-силното влияние както на магическо-религиозното, така и на моралното табу върху речевото поведение на жените. Очертани са сферите, в които се наблюдава предпочитание към евфемизация на изказа, и са анализирани езиковите характеристики на евфемистичните заместители.

Следващите три труда са посветени на различни аспекти на речевото поведение на младежите в контекста на испанската култура.

El léxico juvenil por áreas temáticas. – *Tonos Digital. Revista electrónica de estudios filológicos*, No. 14, diciembre 2007.

Представени са тематичните области, в които може да се открият специфични за младежкия говор лексикални езикови средства. Изложени са причините за обособяването на тези области и е застъпено виждането, че широко разпространената теза за лексикалната беднота на младежката реч отразява само един от нейните аспекти. Чрез анализа на езиковия материал се доказва, че други нейни характеристики са оригиналността и богатата експресивност.

Los juegos verbales en el habla juvenil. – In: *Actas I Jornadas de Hispanismo 2008, Mesa redonda “Juegos lingüísticos – I”*. Coord. E. Vucheva. Instituto Cervantes de Sofía, Departamento de Estudios Iberoamericanos, Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”, 2008, 82–85.

Изтъкната е ролята на творческото въображение и находчивостта за непрекъснато обновяващия се облик на младежкия говор. Създаването и употребата на нестандартни езикови форми е отражение на стремежа на младите хора към

изграждане на собствена алтернативна култура, на бунтарския им дух и желанието им за оригиналност.

El estilo comunicativo de los jóvenes. – *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación (CLAC)*, 37, 2009, 21–44.

Очертани са някои специфични белези на младежкия комуникативен стил. Заключениета са направени въз основа на наблюдения върху речевите реализации на експресивната, апелативната и фатичната функция на езика по време на неформални спонтанни разговори. Обект на анализ е употребата на някои лексико-семантични и синтактични езикови средства.

El insulto: un arma de doble filo. – In: *Actas I Jornadas de Hispanismo 2009. Mesa redonda “Juegos lingüísticos – 2”*. Coord. E. Vucheva. Instituto Cervantes de Sofía, Departamento de Estudios Iberoamericanos, Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”, 2009, 130–134.

Определянето на обидата като нож с две остриета е основано на езиковите механизми за изразяване на нараняващи, унижителни или очернящи квалификации. Клишираните агресивни, груби или вулгарни думи и фрази съжителстват с импровизирани формулировки, които са продукт на въображението и креативността на желаещия да отпрати обида. Умението или неумението да се нанасят по-фини, елегантни, понякога сложни по форма обиди, създадени с много фантазия и игра с езика, е значимо, доколкото обидата е портрет на този, който я отправя, и би могла да се обърне срещу самия него.

Социолингвистични аспекти на категорията вежливост. – В: *Филологически хоризонти на познанието. Научна конференция с международно участие, посветена на двайсетгодишнината от основаването на специалност Португалска филология в СУ „Св. Климент Охридски”*, 16–17 ноември 2012 г. (под печат)

От перспективата на социокултурната прагматика анализът на стратегиите на езиковата вежливост надхвърля рамките на междуличностното взаимодействие и контекстът, в който тя се разглежда, обхваща цялата речева общност. Стратегиите на вежливост варират в три аспекта. Поставено в широк *социокултурен контекст*, речевото взаимодействие се разглежда като извършващо се между индивиди, които споделят общи вярвания, нагласи и ценности. Вежливостта отразява социалната адекватност на комуникативното поведение – вежливо е поведението, съобразено с определени културни норми. В рамките на *вътрешнокултурния контекст* изборът

на стратегии на вежливост се адаптира към параметрите на конкретната социална ситуация – сферата на комуникативна дейност (публична или частна), характеристиките на участниците в речевото събитие (социална идентичност и роли) и отношенията на социална дистанция (власт или солидарност). В рамките на *междупличностния контекст* изборът на речеви стратегии на вежливост е подчинен на субективни параметри – психологическите и емоционалните състояния на общуващите, комуникативните им потребности и др.

Следващите две публикации са посветени на актуалния и спорен в съвременното испанско общество проблем за употребата на политически коректен език.

El lenguaje “sexualmente” correcto. □ In: *Actas II Jornadas de Hispanismo 2009-2010. Mesa redonda “Juegos lingüísticos – 3”, 2010.* Coord. A. Mítkova, B. Kiuchúkova-Petrinska. Sofía, Departamento de Estudios Iberoamericanos, Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”, Instituto Cervantes de Sofía, 2012, 79–83.

Обект на разгорещени обществени дебати е въпросът за т.нар. *езиков сексизъм*. Съществена част от предложенията на представителките на феминистката лингвистика за промени в езика се оказват спорни и често са обект на критика, а понякога на сатира и ирония от страна на редица членове на Испанската кралска академия за езика, известни писатели и журналисти. Както става видно от цитираните примери, прекомерният стремеж към политическа коректност води до нарушаване на граматичните и правописните норми, прекалено утежняване на синтаксиса, неестествено звучене на изказа, затруднено разбиране и възприемане на информацията.

La manipulación de la lengua en aras de la corrección política. – In: *El español: territorio de encuentros. 50 años de Licenciatura en Filología Española en la Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”.* Sofía, Editorial Universitaria “San Clemente de Ojrid”, 2012, 136–145.

Политически коректната употреба на езика е разгледана в два аспекта – екстралингвистичен и лингвистичен. Очертани са основните сфери, в чиито рамки съществуват думи и изрази с дискриминационни конотации – раса и етнос, болести, физически и психически недъзи, икономически и политически проблеми, липса на професионален престиж, хомофобия и др. Обект на анализ са езиковите механизми за създаване на евфемистични заместители на табуираните форми – морфологични (деривация и инициални съкращения), синтактични (раздвояване, обяснения и

обяснителни апозиции), лексикални (чужди думи, култизми, техницизми, неологизми, двузначни и многозначни думи и изрази, родови термини и колективни съществителни имена) и риторични фигури (литота, метафора, метонимия, парафраза).

Supersticiones y fraseología en Bulgaria. – In: *Supersticiones y fraseología*. Coord. Julia Sevilla Muñoz y María Antonella Sardelli. Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 2008, 501–549.

Трудът се вписва в проекта на изследователската група UCM 930235 *Фразеология и паремология* от Университета Комплутенсе в Мадрид за извършване на етнолингвистичен съпоставителен анализ на суеверията и народните вярвания в различни културни общности (Кастилия, Галисия, Страната на баските, селището Сиера де Арасена в Андалусия, Франция, Италия, България, Венесуела, Мексико и Бразилия) и присъствието им в устойчиви езикови единици (фразеологизми и пословици). Авторската глава в книгата е изработена въз основа на етнографски и на езиков материал, свързан със суеверията, народните вярвания и ритуали, които са живи в светогледа на съвременните българи. Източник на етнографския материал са интервюта с информанти от различни поколения и с различен географски произход. Резултатите са систематизирани съгласно предварително зададените от авторите на проекта сфери – предмети, части на човешкото тяло, животни, растения, дните на седмицата, месеците, цветове, храни и напитки, празници и др. Езиковият материал включва фразеологизми и пословици, в които са отразени суеверия и вярвания, изрази за пожелаване на късмет и успех, за прогонване на нещастия, зли духове, против уроки и др.

2. Трудове в областта на морфосинтаксиса

Las reduplicaciones léxicas verbales: forma y valores. – In: *Actas del Simposio Internacional 45 años de Licenciatura en Filología Española en la Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”*. Editorial Universitaria “San Clemente de Ojrid”, 2008, 119–126.

Глаголната лексикална редупликация се определя като повторение на глаголна форма в рамките на една синтактична единица. От формална гледна точка редупликациите представляват съчинителни конструкции със или без съюзна връзка. От гледна точка на граматичните си функции редупликативните глаголни структури са механизъм за количествена интензификация на съдържанието на

простите глаголни форми и фигурират сред езиковите средства за изразяване на три подкатегории в рамките на *аспектуалността* – итеративност, дуративност и интензивност. Определят се като граматични средства с аспектуални значения, тъй като влизат в парадигматична опозиция с простите глаголни форми, но за разлика от глаголните перифрастични конструкции се характеризират с по-слаба степен на граматикализация. Описани са също така някои стилистични и прагматични употреби на лексикалните редупликации.

Los intensificadores morfológicos y sintácticos en español. □ В: *Научни трудове в памет на Георги Герджиков*. София, УИ „Свети Климент Охридски”, 2011, 192–197.

Интензификацията се определя като процес на модифициране на дадени семантични характеристики в посока към максимизирането или минимизирането им. Обект на този процес са качествени и количествени характеристики на семантиката на глаголи, съществителни и прилагателни имена и наречия. Функцията на интензификатори изпълняват фонетични, морфологични и синтактични езикови средства. Интензификаторите се класифицират съгласно три критерия – количествен или качествен характер на интензификацията, комбинаторика с частите на речта и принадлежност към различни езикови равнища. Обект на анализ е функционирането на морфологичните и синтактичните интензификатори.

3. Трудове в областта на чуждоезиковото обучение

Un modelo de enseñanza de las perífrasis verbales españolas. – *Чуждоезиково обучение*, 6, 2007, 23–34.

Предложен е нов модел за преподаването на глаголните перифрастични конструкции – в посока от граматичното съдържание към средствата за неговото изразяване. Той е приложим при изучаването на испански език на ниво напреднали, когато обучаемите вече познават значението и употребата на голяма част от перифрастичните конструкции и е необходимо да се систематизират, обобщят и активизират натрупаните знания.

La enseñanza de gramática: lo correcto y lo adecuado. □ In: *Actas. Jornadas de formación del profesorado en la enseñanza de L2/ELE y la literatura española contemporánea. Mesa redonda “La pragmática en la enseñanza”*. Editorial Universitaria “San Clemente de Ojrid”, 2010, 27–36.

Застъпена е идеята, че граматиката и прагматиката трябва да бъдат неразделни в процеса на чуждоезиково обучение, като от съществена важност е проблемът как те да бъдат съчетавани. Изтъкната е необходимостта от плавен преход от имплицитното към експлицитното преподаване на граматика – граматичният елемент в изучавания материал постепенно да става по-експлицитен и все по-малко подчинен на комуникативните функции, без това да означава изоставяне на прагматичния подход.

III. Учебници и учебни помагала

***Dale más vueltas al español. 270 упражнения по испански и ключове към тях.* София, Колибри, 1999 (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска и Лиляна Табакова)**

Авторски дял: Ejercicios gramaticales

Помагалото е предназначено за изучаващите испански език, които желаят да усъвършенстват и да проверят нивото на знанията и уменията си. Включени са четири типа упражнения – комуникативни, лексикални, граматични и разбиране при четене. Приложените отговори на задачите правят помагалото подходящо за самоподготовка и самооценка.

Граматичните упражнения са разнообразни по тип и с различна степен на трудност. Насочени са към граматични проблеми и употреби, които, както показва преподавателската практика, обичайно представляват трудност за българите, изучаващи испански език.

***Помагало по превод от български на испански език.* София, УИ „Св. Климент Охридски”, 2003 (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска)**

Авторски дял: Трета част

Помагалото е предназначено за обучението на студентите от първи курс в специалността Испанска филология. Съобразено е със съдържанието на учебната програмата на дисциплината Испански език – практически курс, съгласно която преводът от български на испански език е обвързан с преподаването на граматика. Обособяването на три части е подчинено на изграждането на различни умения. Комбинирането на материали от трите части се извършва в зависимост от преценката на преподавателя и нуждите на студентите.

Граматика на испанския език. София, Нови знания, 2006 (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска)

Авторски дял: Фонетика; Съществително име; Местоимение; Глагол – изявително наклонение, нелични форми на глагола, глаголни перифрастични конструкции; Синтаксис

В ясна и достъпна форма е изложен материалът, обхващащ основните проблеми на граматиката на испанския език. Обясненията и правилата при всяка граматична тема са онагледени с примери, преведени на български език. След всяка тема има степенувани по трудност упражнения за усвояване и затвърждаване на материала, както и преговорни тестове. Предложените отговори на упражненията дават възможност за използването на учебника за самоподготовка и самооценка на знанията.

Помагало за кандидатстудентския изпит по испански по испански език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. София, Пони Експо ЕООД, 2008 (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска, Петър Моллов, Татяна Пантева, Милена Попова, Лиляна Табакова)

Авторски дял: стр. 29–36

Помагалото е изготвено от преподавателски екип от Катедрата по испанистика и португалистика и е съобразено със съдържанието и формата на кандидатстудентския изпит по испански език в СУ „Св. Климент Охридски“. Съдържа материали от проведени кандидатстудентски изпити и курсове, организирани от Катедрата.

Испанска граматика. София, Наука и изкуство, 2001 (2009) (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска)

Авторски дял: Фонетика; Съществително име; Местоимение; Глагол – изявително наклонение, нелични форми на глагола, глаголни перифрастични конструкции; Синтаксис

Учебникът обхваща основните проблеми от фонетиката, морфологията и синтаксиса на съвременния испански език. Примерите, с които са онагледени обясненията, са от разговорния език и са дадени в превод на български. При по-голямата част от темите се прави сравнение с българския език и се обръща внимание на проблемите, които обикновено представляват трудност за българите, изучаващи испански език. Подборът и начинът, по който е представена проблематиката, позволяват граматиката да служи при всички нива на обучение по испански език. В приложението са дадени моделите на спрежението на неправилните глаголи и глаголите с правописни промени.

***Colección de textos para traducción del español al búlgaro y para análisis léxico-gramatical.* София, УИ „Св. Климент Охридски”, 2009 (в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска)**

Авторски дял: Първа част – стр. 9–41 и Втора част

Помагалото е създадено за нуждите на обучението по практически испански език на студентите от четвърти курс в специалността Испанска филология в СУ „Св. Климент Охридски”. Включени са откъси от произведения на испански и испаноамерикански писатели и колумнисти от втората половина на ХХ в. и началото на ХХІ в. Текстовете в първата част на помагалото са предназначени за писмен превод от испански на български език, а във втората част – за лексикален и граматичен анализ. Подборът на материалите е резултат от многогодишен преподавателски опит и е съобразен с изискванията по отношение на знанията и уменията на студентите в последния етап на обучението им в бакалавърската степен на специалността Испанска филология и с подготовката им за държавен изпит.

Адаптация на учебник (в съавторство Боряна Кючукова-Петринска):

Рамон Сармиенто. *Gramática progresiva de español para extranjeros.* София, Колибри, 2002.

Учебникът е предназначен за изучаващите испански език на начално и средно ниво. Основната му характеристика е прогресивното поднасяне на материала и съчетаването на комуникативния подход с излагане на онагледени с примери граматични правила. Съдържа над 350 упражнения с отговори и може да бъде използван като допълнение към други методи, за работа с преподавател и като ръководство за самоподготовка.

IV. Речници

***Испанско-български и българско-испански речник.* София, Галеон, 1999 (2001)
(в съавторство с Боряна Кючукова-Петринска)**

Авторски дял:

Испанско-български речник – букви А, В, С, L, М, Q, R, U, V

Българско-испански речник – букви А, Б, Д, И – М, Т – Я

Речникът съдържа 12 000 речникови статии в испанско-българската част и 12 000 в българско-испанската. Включени са около 4 000 по-често употребявани словосъчетания и фразеологизми от двата езика. В приложението в края на речника са посочени наименованията на държави и производните им наименования за националност и език, някои съкращения и символи, по-често употребяваните парични единици и моделите на спрежението на правилните и неправилните

глаголи в испанския език. Речникът е предназначен за ползване от изучаващите испански език на начално и на средно ниво на обучение.

София, 25 юни 2013 г.

Адриана Миткова